

Népszabadság
2016. június 20

Trump Amerika mindenekelőtt

Dobozi István

A kommunizmus bukása után kialakult és az Egyesült Államok által vezényelt egypólusú liberális világrendre évek óta rossz idők járnak. Bár még mindig az USA az egyetlen többdimenziós – katonai, gazdasági és politikai – szuperhatalom, a Pax Americana napról napra erodálódik. Amerika súlya csökken a világgazdaságban, főként Kína javára. A demokrácia és a szabadság globális terjesztését misszionárius hévvel követő amerikai kormányok aktivista külpolitikája ellenére a liberális demokrácia visszaszorulóban van a világban a különböző színezetű autokratikus rezsimek javára. Még Európában is erősödőben vannak a szélsőjobboldali politikai tényezők. Az Európai Unió története legmélyebb válságát éli át. Az elmúlt másfél évtizedben – George W. Bush és Barack Obama elnöksége alatt – az USA hét ország ellen hajtott végre katonai beavatkozást, amelyik közül egyik sem járt végleges sikerrel, a két legjelentősebb (Irak és Afganisztán) pedig egyértelműen fiaskónak tekinthető. A terrorizmus elleni küzdelem lényegében kudarcot vallott az Iszlám Állam megalakulásával, amely az USA sikertelen és befejezetlen iraki intervenciója által teremtett hatalmi vákuumot tölti be. A Közel-Kelet talán soha nem volt olyan kaotikus, mint ma. Oroszország és Kína lépésről lépésre haladva intéz kihívásokat a Pax Americana ellen.

Ilyen borús kép láttán nem véletlen, hogy az amerikai társadalomban oly sokan fogékonyak Donald Trump republikánus elnökaspiránsnak a választási kampányban elhangzó külpolitikai nézeteire. Ezek alapjaiban kezdik ki Amerika kétpárti konszenzuson nyugvó külpolitikai elveit a katonai szövetségektől kezdve a nemzetközi szabadkereskedelmi egyezményekig.

Annak ellenére, hogy Trump nem rendelkezik kiforrott, koherens külpolitikai filozófiával, az álláspontja több fontos nemzetközi kérdésben máris komoly nyugtalanságot váltott ki nemcsak az amerikai politikai establishmentben, hanem külföldön is, elsősorban a fő szövetségeseknek vagy partnereknek tekintett országokban.

Trump a NATO-n belüli amerikai szerep teljes átgondolását helyezte kilátásba. A Közel-Keletet költséges zűrzavarnak tartja, és pártatlan közvetítést ígér az Izrael és a palesztinok közötti megoldatlan konfliktusban, síkraszállva a kétállamos rendezés mellett. A nagyra becsült Vlagyimir Putyin Oroszországgal megegyezésre törekedne, nem pedig annak meggyengítésére

és kiszorítására. Kínát pedig elsősorban a kereskedelemmel zabolázná meg a „valutamanipuláció” megszüntetésével és a toronymagas kínai exporttöbblet protekcionista korlátozásával, vaskos büntetővámok kivetése által. A sok jól fizető munkahely elvesztése miatt Amerikára nézve hátrányosnak tartott, rosszul kitárgyalt nemzetközi szabadkereskedelmi egyezményeket (NAFTA stb.) újratárgyalná vagy fölmondaná. Az Obama-kormány által szorgalmazott csendes-óceáni (TPP) és a hazánkat közvetlenül érintő transzatlanti (TTIP) beruházási és kereskedelmi partnerség nem lépne hatályba Trump elnöksége alatt.

Az amerikai ideológiai értékek – liberális demokrácia, szabadság, emberi jogok, piacgazdaság – globális terjesztése, ha kell, katonai erőszakkal és „rezsimváltás” révén, a neokonzervatív külpolitikai irányzat (a „neokonok”) hatására George W. Bush elnöksége alatt jutott a csúcra. Az aránytalanul sok áldozatot, de elenyésző hasznot hozó külpolitikai idealizmustól való bátortalan eltávolodás már Obama alatt megindult, aki az erős nyomás ellenére sem volt hajlandó jelentős új háborúba kezdeni (például Szíriában). Még a líbiai rezsimváltásnál is megelégedett a „hátról való vezetéssel.”

Vasvillás populizmusával Donald Trump a világpolitikai kérdésekben is mélyen fölkaparta az állóvizet, élesen megkérdőjelezve szinte valamennyi külpolitikai alapelveket, amelyek körül már régóta kétpárti konszenzus alakult ki Washingtonban. A hagyományos ideológiai és morális értékeket nem azonosítja az ország külpolitikai érdekeivel. Az America First (Amerika mindenekelőtt) jelszó alatt az érdekek pragmatikus érvényesítése („jobb üzletek kötése”) a fő cél a világ porondján, szinte egymással versenyző vállalatoknak tekintve az egyes országokat. A demokrácia és szabadság külföldi szponzorálása nem fér bele ebbe a doktrínába. Az előző kormányok értékalapú rezsimváltó és demokráciateremtő beavatkozásairól Trump egyébként is a legrosszabb véleménnyel van. Amerikát saját idealizmusa és a vele járó katonai intervenciói halált, pusztulást és hatalmas anyagi veszteséget okozó tévútra vitték. Közben otthon egy harmadik világbeli országgá kezdünk válni – mondja gyakran. Szaddám Huszein és Moammer Kadhafi amerikai segédlettel való megdöntését tekinti az új keletű közel-keleti káosz és az európai migránsválság fő kiváltójának. Hallani sem akar Bassár el-Aszad szíriai elnök eltávolításáról, akinél sokkal nagyobb probléma az Iszlám Állam. Az emberi jogok védelméről Trump gyakorlatilag nem beszél. Ezen a téren inkább védekezésre kényszerül a muszlimok Amerikába való beutazásának korlátozását, az illegális spanyol ajkú bevándorlók tömeges deportálását és a külföldi terroristák családtagjainak meggyilkolását célzó szélsőséges nézetei miatt.

Született populistaként Trump jól ráérezett arra, hogy az amerikaiak túlnyomó része nem beavatkozáspárti, és belefáradt az értelmetlen háborúba – nagyokba és kicsikbe egyaránt. „Nincsenek győzelmeink, lúzerek lettünk, mi mindenkit megvédünk, és engedjük, hogy kihasználjanak bennünket” – mondja Trump. Az amerikaiak többsége (57 százaléka) ma úgy gondolja, hogy Amerikának elsősorban saját belső problémái megoldásával kellene foglalkoznia, és hagyni kellene a többi országot, hogy a saját belátása szerint birkózzon meg a gondjaival.

egyik legfeltűnőbb külpolitikai céljaként Trump a NATO-t és a többi szövetségi rendszert új alapokra kívánja helyezni. A külpolitikai eliteket szinte mindenütt sokkolva a NATO-t idejétmúlt szervezetnek tartja, amelyet a kor biztonsági igényeihez igazodva nemzetközi terrorellhárító szervezetté kellene átalakítani. A NATO-n belüli, csendes-óceáni és közel-keleti fő

szövetségeseket „potyautasoknak” tekinti, amelyek már hosszú évtizedek óta élvezik az USA védőernyőjét, aránytalanul nagy gazdasági terheket róva ezáltal Amerikára. Az adatok Trump mellett szólnak: az USA állja a NATO költségvetésének háromnegyed részét. A GDP százalékában kifejezve az Egyesült Államok négyszer annyit költ védelemre, mint a gazdaságilag szupererős Németország. E kirívó aránytalanságokat korábban azzal indokolta a washingtoni külpolitikai elit, hogy ez az ára Amerika globális vezető szerepének. Időközben azonban a gazdasági erőviszonyok átrendeződtek a szövetségesek javára. Ma már az EU GDP-je nagyobb, mint Amerikáé, és Németország exportja csak hajszállal marad el az USA-é mögött.

Trump ezért síkraszáll a közös védelmi terhek méltányosabb megosztásáért. Hajlandóságot mutat még arra is, hogy kivonja az amerikai csapatokat Japánból és Dél-Koreából, amennyiben a két ázsiai ország nem növeli anyagi hozzájárulását az ott állomásozó csapatok költségeihez. Trump szerint ebben a helyzetben mindkét országnak önmagára kellene támaszkodnia a nemzetvédelem terén, beleértve a saját nukleáris arzenál létesítését, látványosan feladva ezáltal az atomfegyverek elterjedését és egy újabb nukleáris fegyverhajsza megakadályozását célzó kétpárti washingtoni konszenzust. Ez is mutatja, hogy Trump mennyire figyelmen kívül hagyja radikális külpolitikai álláspontjainak lehetséges negatív következményeit. Nem számol például azzal sem, hogy a Kína megzabolázására irányuló protekcionista intézkedései (büntetővámok stb.) kereskedelmi háborúba sodorhatják a világpiac két legnagyobb szereplőjét, és globális pénzügyi válságot is előidézhetnek.

Minden valószínűség szerint Hillary Clinton fog ringbe szállni az elnökségért november 8-án Trump ellen. A külpolitika ritkán játszik döntő szerepet az amerikai elnökválasztásokban. Valószínűleg így lesz ez most is annak ellenére, hogy a két jelölt között egyetlen más területen sincs akkora szakadék, mint a külpolitikában. Clinton a Demokrata Párt internacionalista, értékalapú külpolitikai hagyományait képviseli, kiáll az amerikai vezetésű liberális világrend fönntartásáért, és határozott, beavatkozáspárti vonalat vinne a nemzetközi porondon. Az iraki háborút lelkesen támogatta, és ha rajta múlt volna, el-Aszad már régen nem lenne Szíria elnöke. Nem véletlenül tekintik őt sokan demokrata neokonnak vagy egyenesen héjának. Clintonnak azonban számolnia kell azzal, hogy a közvélemény ma inkább Trump befelé forduló, költségtakarékos világfelfogásához áll közelebb, és nem támogatna újabb katonai kalandokat. Az amerikaiak többségének elege van a költséges tengerentúli országépítésekben, miközben otthon nincs elég pénz az infrastruktúra karbantartására sem, a nagyszabású új fejlesztésekről nem is beszélve. Ezért Clinton várhatóan visszavesz majd internacionalista lendületéből. A szabad kereskedelem kérdésében máris pálfordulást hajtott végre: külügyminiszterként még istenítette („aransztenderd”) a csendes-óceáni TPP-t, kongresszusi ratifikálását azonban ma már – választási fogásból – nem támogatja.

A szerző főtanácsadó, a Világbank volt vezető közgazdásza.

@2016 Népszabadság